

AKTUAR MOLIYA VA BUXGALTERIYA HISOBI ILMIY JURNALI

Vol. 4 Issue 04 | pp. 470-474 | ISSN: 2181-1865

Available online <https://finance.tsue.uz/index.php/afa>

AKSIYALAR QIYMATINI BAHOLASH METODOLOGIYALARNI TAKOMILLASHTIRISH YO'NALISHLARI

Botirxo'ja Aziza Faxmuddin qizi

Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti

"Baholash ishi va investitsiyalar" kafedrası, o'qituvchi

Annotatsiya: Ushbu maqola aksiyalar qiymatini baholash metodologiyalarining takomillashtirish yo'nalishlarini tahlil qiladi. Shuningdek, maqola xalqaro tajribalarni va ularning O'zbekiston moliya bozorida qo'llanilishini o'rganadi, har bir metodologiyaning ustunliklari va kamchiliklarini baholaydi.

Kalit so'zlar: aksiyalar baholashi, metodologiyalar, moliya bozori, iqtisodiy rivojlanish.

Abstract: This article analyzes the directions for improving stock valuation methodologies. It examines international experiences and their application in Uzbekistan's financial market, evaluating the advantages and disadvantages of each methodology.

Keywords: stock valuation, methodologies, financial market, economic development.

Аннотация: В данной статье анализируются направления совершенствования методологий оценки акций. Изучаются международный опыт и их применение на финансовом рынке Узбекистана, оцениваются преимущества и недостатки каждой методологии.

Ключевые слова: оценка акций, методологии, финансовый рынок, экономическое развитие.

Kirish

Aksiyalar qiymatini baholash, moliyaviy bozorlarda faoliyat yuritayotgan har bir investor, kompaniya rahbariyati va moliyaviy tahlilchilar uchun juda muhim bir jarayondir. Ushbu jarayon orqali aksiyalarning haqiqiy qiymati aniqlanadi, bu esa investitsion qarorlar qabul qilishda hal qiluvchi ahamiyatga ega. Aksiyalar qiymatini to'g'ri baholash, investitsiyalarning samaradorligini aniqlashda muhim rol o'ynaydi va bu jarayonning natijalari investorlarning mablag' joylashtirish strategiyalarini belgilab beradi.

Zamonaviy iqtisodiyotda aksiyalar qiymatini aniq va adolatli baholash, investorlar uchun potentsial daromadlilikni aniqlashda, shuningdek, xavflarni boshqarishda muhim o'rinni egallaydi. Bozor sharoitlarining tez o'zgarishi, global iqtisodiyotdagi g'ayrioddiy holatlar va texnologik taraqqiyot, aksiyalar qiymatini baholash metodologiyalarini doimiy ravishda qayta ko'rib chiqish va yangilashni talab etadi.

Shu bilan birga, ushbu soha bo'yicha ilmiy-tadqiqot ishlari, yangi nazariy yondashuvlar va amaliy qo'llanmalar ham tez sur'atlar bilan rivojlanib bormoqda. Aksiyalar qiymatini baholash usullari tobora murakkablashib bormoqda va bu jarayon keng ko'lamli iqtisodiy, moliyaviy va statistik ma'lumotlarni qamrab olishi kerak.

Adabiyotlar Sharhi

Aksiyalar qiymatini baholash bo'yicha nazariy adabiyotlar asosan moliyaviy modellash va iqtisodiy nazariyalar kontekstida rivojlangan. Sharhlarni J. Williams (1938) tomonidan yaratilgan dividendlarni diskontlash modeli (DDM) bilan boshlash mumkin, bu model aksiyalar qiymatini uning kelajakdagi dividendlarini diskontlab hisoblashga asoslanadi. Williamsning bu yondashuvi keyinchalik Gordon va Shapiro tomonidan kengaytirilgan bo'lib, ular bu modelni doimiy o'sish ko'rsatkichlarini hisobga oladigan qilib takomillashtirishgan.

Solow (1956) tomonidan ishlab chiqilgan neoklassik o'sish modeli ham aksiyalar qiymatini baholash metodologiyalariga ta'sir ko'rsatgan. Ushbu model kapital to'planishi va texnologik taraqqiyotning iqtisodiy o'sishdagi rolini ta'kidlaydi va shu orqali korxonalar daromadliligining asosiy omillarini yoritib beradi.

Porter (1985) tomonidan ishlab chiqilgan raqobat strategiyalari modeli aksiyalar baholashda ham qo'llaniladi. Porter modeli bozor strukturasi va korxonalar o'rtasidagi raqobatni tahlil qilish orqali investitsiya jozibadorligini baholashda asosiy yondashuvlardan biri hisoblanadi.

Amaliy tadqiqotlar aksiyalar qiymatini baholash metodologiyalarining samaradorligini turli iqtisodiy sharoitlar va bozorlarda qo'llanilishi orqali sinovdan o'tkazishga qaratilgan. Fama va French (1992) tomonidan olib borilgan tadqiqot, uch omil modelini taklif qiladi, bu model aksiyalar daromadliligini hajmi, buk value-to-market qiymati va bozor ortiqcha daromadi bilan tushuntirishga urinadi. Ularining ishi aksiyalar qiymatini prognoz qilishda fundamental ko'rsatkichlarning ahamiyatini ko'rsatib beradi.

Shuningdek, Brealey, Myers va Allen (2006) o'zlarining "Moliyaviy Menejment Nazariyasi va Amaliyoti" kitobida aksiyalar qiymatini baholashning turli usullarini batafsil tahlil qilishadi, ularning ishi investitsion qarorlar qabul qilishda ushbu metodologiyalarning qo'llanilishini yoritib beradi.

Tahlil va Natijalar

Aksiyalar qiymatini baholash metodologiyalarining taqqoslanishi va ularning O'zbekiston moliya bozorida qo'llanilishi ustunliklari hamda kamchiliklari tahlili.

Jadval 1. Asosiy aksiyalar baholash usullarining taqqoslama tahlili

Metodologiya	Ustunliklari	Kamchiliklari
Diskontlangan Pul Oqimlari (DCF)	Aniq va chuqur tahlil imkoniyati, kelajakdagi oqimlarni hisobga oladi	Murakkab hisob-kitoblar, aniq bo'lmagan kelajak kutilmalari

Bozor Qiymatiga Asoslangan Yondashuv	Tezkor va oson, real vaqtda bozor qiymatlarini aks ettiradi	Bozor o'zgaruvchanligiga juda ta'sirchan, fundamental qiymatni e'tiborsiz qoldirishi mumkin
Yagona Milliy Baholash Standartlari (YMBS)	Mahalliy bozor sharoitini va qonunchilikni inobatga oladi	Xalqaro investitsiyalar uchun cheklangan qabul qilinish

Manba: muallif tomonidan tayyorlandi

Diskontlangan Pul Oqimlari (DCF) usuli, aksiyalar qiymatini baholashda eng aniq usullardan biri sifatida e'tirof etiladi, chunki u kompaniyaning kelajakdagi daromadlilik potentsialini chuqur baholash imkonini beradi. Biroq, ushbu metod kelajak haqidagi farazlar va prognozlar aniqligiga juda bog'liq bo'lib, agar kelajak kutilmalari noto'g'ri baholansa, bu usulning natijalari ham xato bo'lishi mumkin.

Bozor Qiymatiga Asoslangan Yondashuv esa, aksiyalar qiymatini tezkor baholashda qulay bo'lishi bilan ajralib turadi. Biroq, bu metod aksiyalar narxining joriy bozor holatiga qarab o'zgarib turishini hisobga oladi va shu sababli u bozor o'zgaruvchanligiga juda ta'sirchan. Bu esa, fundamental qiymatdan chalg'itishi mumkin, natijada investorlar uchun yanada katta xavflarni keltirib chiqarishi mumkin.

Yagona Milliy Baholash Standartlari (YMBS) esa, ayniqsa O'zbekiston kabi bozorlarda, mahalliy qonunchilik va iqtisodiy sharoitlarga moslashgan holda ishlab chiqilgan. Biroq, bu usulning xalqaro miqyosda qabul qilinish darajasi past bo'lib, bu O'zbekiston kompaniyalarining xalqaro bozorlarga kirib borishini cheklashi mumkin.

Jadval 3. Aksiyalar baholash usullarining global standartlar bilan integratsiyasi

Metodologiya	Global Standartlar Bilan Integratsiyasi	Qo'llanilish Afzalliklari
Diskontlangan Pul Oqimlari (DCF)	Yuqori darajada integratsiyalangan	Xalqaro investitsiyalar uchun ishonchlilik va moliyaviy prognozlar aniq
Bozor Qiymatiga Asoslangan Yondashuv	O'rta darajada integratsiyalangan	Tezkor bozor reaksiyasini ta'minlaydi, global bozor tendentsiyalariga moslashuvchan
Yagona Milliy Baholash Standartlari (YMBS)	Past darajada integratsiyalangan	Mahalliy sharoit va qonunchilikka moslashgan, ichki bozor uchun optimallashtirilgan

Manba: muallif tomonidan tayyorlandi

Diskontlangan Pul Oqimlari (DCF) usuli global moliyaviy standartlar bilan yuqori darajada integratsiyalangan bo'lib, bu usulning xalqaro bozorda qo'llanilishini va qabul qilinishini ta'minlaydi. Ushbu integratsiya tufayli, DCF usuli xalqaro investorlar va

korporatsiyalar tomonidan keng qo'llaniladi, chunki u kelajakdagi moliyaviy oqimlarni aniq baholash imkonini beradi va investitsiyalar samaradorligini yaxshi prognoz qilishga yordam beradi.

Bozor Qiymatiga Asoslangan Yondashuv esa, global bozor tendentsiyalariga tez moslasha oladi va shu sababli u o'rta darajada global standartlar bilan integratsiyalangan. Bu usul joriy bozor narxlarini tezkor aks ettirishi bilan investorlarga real vaqtda qaror qabul qilish imkonini beradi, biroq u fundamentallikdan ko'ra ko'proq spekulyativ bo'lishi mumkin.

Yagona Milliy Baholash Standartlari (YMBS) asosan ichki bozorlar uchun ishlab chiqilgan va shuning uchun ularning global standartlar bilan integratsiyasi nisbatan past. Biroq, bu usul mahalliy qonunchilik va iqtisodiy sharoitlarni chuqur tushunishni talab qiladi va shu sababli mahalliy korxonalar va o'rta hamda kichik bizneslar uchun juda mos keladi.

Takliflar va xulosa

Aksiyalar qiymatini baholash metodologiyalari O'zbekiston moliya bozorida samarali qo'llanishi uchun quyidagi takliflar taqdim etiladi:

1. **Global standartlar bilan integratsiyani kuchaytirish:** O'zbekiston moliya bozorining xalqaro bozorlar bilan integratsiyasini kuchaytirish uchun Diskontlangan Pul Oqimlari (DCF) va Bozor Qiymatiga Asoslangan Yondashuv kabi global qabul qilingan metodologiyalarni yanada rivojlantirish va qo'llash zarur. Bu, xalqaro investitsiyalarni jalb qilish va moliyaviy shaffoflikni oshirishga yordam beradi.

2. **Texnologik yangiliklarni qo'llash:** Sun'iy intellekt va katta ma'lumotlar tahlili kabi zamonaviy texnologiyalarni qo'llash orqali aksiyalar baholash jarayonini yanada aniq va samarali qilish mumkin. Bu usullar bozor tendentsiyalarini tezroq tahlil qilish va to'g'ri investitsion qarorlar qabul qilish imkonini beradi.

3. **Yagona Milliy standartlarni global standartlar bilan uygunlashtirish:** Yagona Milliy Baholash Standartlari (YMBS)ni global moliyaviy standartlar bilan uygunlashtirish orqali O'zbekistonning moliyaviy tizimini xalqaro miqyosda tan olinishi va ishonchliligi oshirilishi mumkin. Bu, shuningdek, mahalliy korxonalar uchun xalqaro bozorlarga kirish imkoniyatlarini kengaytiradi.

4. **Bozor moslashuvchanligini oshirish:** Moliyaviy bozorlarni global iqtisodiy o'zgarishlarga tez moslashtirish uchun zarur chora-tadbirlarni ko'rish, jumladan, moliyaviy qonunchilikni zamonaviy talablarga moslashtirish va moliyaviy bozor infratuzilmasini modernizatsiya qilish tavsiya etiladi.

Xulosa

Aksiyalar qiymatini baholash metodologiyalari O'zbekistonning moliya bozorida muhim ahamiyatga ega. Ushbu metodologiyalar turli xil iqtisodiy sharoitlarda qanday qo'llanilishi va global standartlar bilan qanday integratsiya qilinishi mumkinligini tahlil qilish, O'zbekiston moliya bozorining rivojlanishi va xalqaro raqobatbardoshligini oshirishda asosiy omil hisoblanadi. Shu bilan birga, texnologik yangiliklarni qo'llash va global standartlar bilan integratsiyani kuchaytirish orqali O'zbekiston moliya bozorini yanada rivojlantirish va uning xalqaro maydonda ishonchliligini oshirish mumkin. Bu tavsiyalar amalga oshirilganda, O'zbekiston moliya bozori yanada samarali va shaffof bo'lib, milliy iqtisodiyotning barqaror rivojlanishiga hissa qo'shadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Williams, J. (1938). *The Theory of Investment Value*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
2. Gordon, M.J., & Shapiro, E. (1956). Capital Equipment Analysis: The Required Rate of Profit. *Management Science*, 3(1), 102-110.
3. Solow, R.M. (1956). A Contribution to the Theory of Economic Growth. *Quarterly Journal of Economics*, 70(1), 65-94.
4. Porter, M.E. (1985). *Competitive Advantage: Creating and Sustaining Superior Performance*. NY: Free Press.
5. Fama, E.F., & French, K.R. (1992). The Cross-Section of Expected Stock Returns. *The Journal of Finance*, 47(2), 427-465.
6. Brealey, R. A., Myers, S. C., & Allen, F. (2006). *Principles of Corporate Finance*. New York: McGraw-Hill/Irwin.
7. Fakhmuddin-kizi, B. A. (2023). FOREIGN EXPERIENCE IN FINANCING INVESTMENT PROJECTS FROM DECENTRALIZED SOURCES. *EPRA International Journal of Environmental Economics, Commerce and Educational Management (ECEM)*, 10(11), 8-11.
8. Fakhmuddin-kizi, B. A. (2023). METHODS OF CONFLICT RESOLUTION IN PROJECT TEAM MANAGEMENT IN INVESTMENT PROJECTS. *British Journal of Global Ecology and Sustainable Development*, 23, 62-69.
9. Kizi, B. A. F. (2024). THE INFLUENCE OF INTEREST RATE CHANGES ON STOCK MARKET VALUATIONS. *Gospodarka i Innowacje.*, 47, 14-17.
10. Botirkhoja, A. (2024). ANALYZING THE VALUATION OF STOCKS IN UZBEKISTAN. *Академические исследования в современной науке*, 3(20), 124-130.

Copyright: © 2024 by the authors. This work is licensed under a Creative Commons Attribution-4.0 International License (CC - BY 4.0)

